

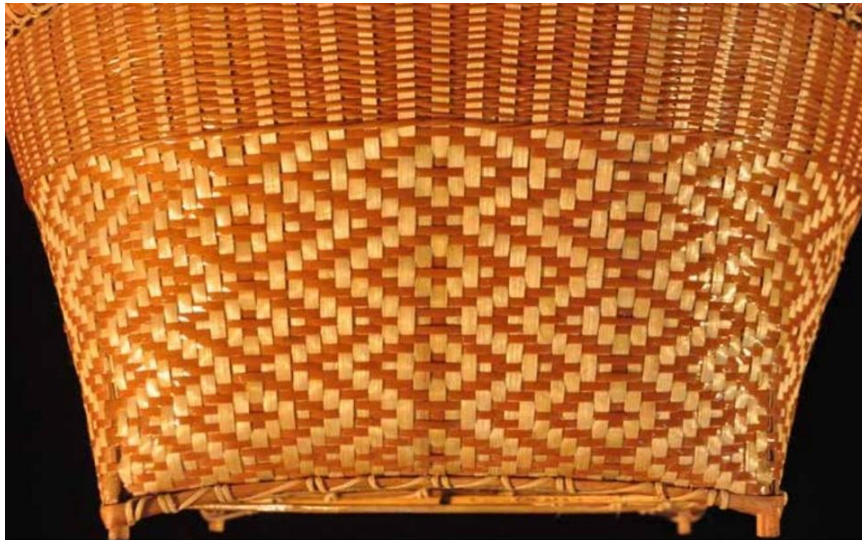
ครูจิตรา พวงกัน (ครูศิลป์ของแผ่นดิน ปี 2557)

“จักสานคลุ้ม” จังหวัดตราด

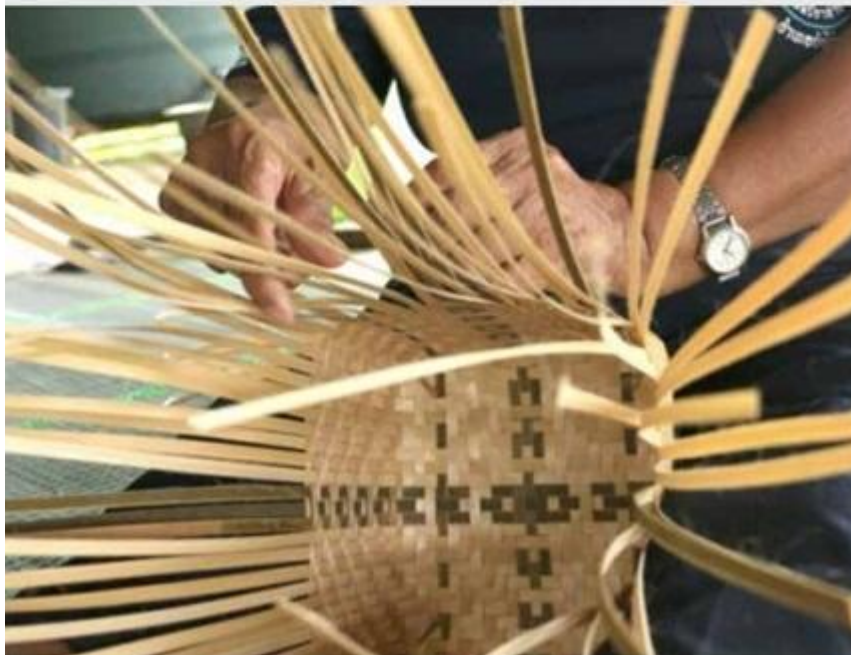
ครูจิตรา พวงกัน ผู้สืบเชื้อสายชาวขอมมีเชื้อสายมอญ-เขมร ได้ย้ายถิ่นฐานมาตั้งรกรากอยู่ที่บ้านคลองโอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด บรรพบุรุษชาวขอมได้สืบทอดภูมิปัญญาการทำเครื่องจักสานด้วยคลุ้มเป็นเครื่องใช้ภายในครัวเรือน เช่น กระจาด กระจอน กระจด กระจบง ตะกร้า เสื่อ เป็นต้น หากมีเหลือก็จะนำไปขายหรือแลกเปลี่ยนเป็นของกิน เช่น หอม กระเทียม พริก รวมไปถึงเสื้อผ้า ครูจิตราจึงได้ซึมซับการทำเครื่องจักสานมาตั้งแต่เด็ก และเริ่มเรียนรู้งานจักสานจากการสังเกตและฝึกทำด้วยตัวเอง โดยมีคุณแม่คอยสอนและให้การแนะนำ คนทำต้องมีใจรัก ใจเย็น พิถีพิถัน การฝึกทำต้องทำต่อเนื่อง ต้องเรียนรู้อย่างตั้งใจ ช่างสังเกต หมั่นฝึกฝนให้ชำนาญ ตั้งแต่การจักตอก เหลา ตอก การสานลายต้องละเอียด การมัด-ถักขอบด้วยหวายต้องแน่นและสวยงาม เมื่อทำบ่อย ๆ จะมีความชำนาญ ในการทำงานจักสานครูจิตราจะให้ความสำคัญตั้งแต่การเลือกคลุ้ม รวมถึงไม้ไผ่ซี่ หวายแดงใช้ทำขอบ หวายปอก หวายเขียว

ใช้มัด การเหลาตอกให้กลมต้องใช้มีดเหลาและต้องนั่งในท่า นั่งชันเข่า เส้นตอกจะกลมเสมอเท่ากันตลอดเส้น หรือการ
เข้าขอบ-มัดหวายกระเชอ กระจาด กระบุง ต้องใช้ขา 2 ข้าง หนีบไว้ให้แน่น

ด้วยวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ผสมผสานวิถีแห่งธรรมชาติและภูมิปัญญาด้านการจักสาน ด้วยการใช้วัสดุที่มีอยู่
ทั่วไปในท้องถิ่นนำมาเป็นวัสดุหลักในการทำเครื่องจักสาน คือต้น “คลุ้ม” ซึ่งจะใช้ผิวชั้นในที่มีสีเหลืองมาสานทำ
เครื่องใช้ เนื่องจากมีความเหนียว น้ำหนักเบา ทนทาน มีความยืดหยุ่นเมื่อนำมาตัดโค้ง โดยมีไม้ไผ่และหวายเป็น
ส่วนประกอบ ส่วนลวดลายที่นำมาสานจะใช้ลายขัด ลายน้ำไหล ลายยกดอก และพัฒนาลวดลายใหม่ ๆ ผสมผสานภูมิ
ปัญญาดั้งเดิมเข้ากับทักษะความรู้ที่ได้รับการอบรมมาพัฒนาลายสามและลายเสือโคร่ง ซึ่งนิยมสานเป็นแผ่นเพื่อเข้าขอบ
ผลิตภัณฑ์กระดัง ตะแกรงหรือเสื่อ พร้อมทั้งประยุกต์รูปแบบ ให้สวยงามเหมาะสมกับการใช้งาน เช่น โคมไฟ กระเป๋า
แจกัน กระบุงทรงโอ่ง เป็นต้น

จากจุดเริ่มต้นของชุมชนที่ทำงานจักสานคลุ้มเพื่อประโยชน์ใช้สอยภายในครัวเรือนจนถึงการจำหน่าย ครูจิตราได้รวมกลุ่มผู้ทำงานจักสานจัดตั้งเป็น “กลุ่มอาชีพสตรีผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานบ้านคลองโอน” ในปี พ.ศ.2550 เพื่อสร้างรากฐานและสานต่อภูมิปัญญางานจักสานจากบรรพบุรุษ ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น อีกทั้งเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการจักสาน “คลุ้ม” เพื่อสืบทอดต่อไปยังลูกหลานด้วยการฝึกสอนเด็ก ๆ ในหมู่บ้านและรับเชิญไปถ่ายทอดความรู้การทำเครื่องจักสานตามโรงเรียนในพื้นที่ใกล้เคียง โดยสอนให้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ทุกวันอังคาร และวันศุกร์ และมีบางคนที่สามารถพัฒนาฝีมือ สร้างสรรค์ผลงานส่งประกวดจนได้รางวัล ครูจิตราจึงมีความเชื่อว่าคนรุ่นใหม่มีความคิดสร้างสรรค์ ที่จะต่อยอดผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นให้ตอบสนองกับความต้องการของตลาดได้ หากได้รับ

การพัฒนาและฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งไม่เพียงแต่จะช่วยสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ แต่ยังเป็นการอนุรักษ์ “ต้นคลุ้ม” และสร้างสมดุลให้กับธรรมชาติ เนื่องจากรากฝอยของพืชชนิดนี้มีคุณสมบัติอุ้มน้ำและช่วยรักษาหน้าดินได้เป็นอย่างดี จึงได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับ 1 ประเภทวิสาหกิจชุมชนดีเด่น ระดับจังหวัด และได้รับการยกย่องเชิดชูจาก ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน) ให้เป็นครูศิลป์ของแผ่นดิน